

สนธิ

ในบาลีภาษา มีวิธีต่อศัพท์และอักษร ให้เนื่องกันด้วยอักษร เพื่อจะย่อ
อักษรให้น้อยลง เป็นการอุปการะในการแต่งฉันทและให้คำพูดสละสลวย
เรียกสนธิ ต่างจากสมาสที่ย่นบทมีวิภัติหลาย ๆ บทให้เป็นบทเดียวกัน.

การต่อมี ๒ คือ

๑. ต่อศัพท์ที่มีวิภัติ ให้เนื่องด้วยศัพท์ที่มีวิภัติ เหมือน จตุตาโร อิเม
ต่อเข้าเป็น จตุตาโรเม เป็นต้น

๒. ต่อบทสมาส ย่ออักษรให้น้อยลง เหมือน กต อุปกาโร ต่อเข้าเป็น
กโตปกาโร เป็นต้น.

การต่ออักษรด้วยอักษรนั้น จัดเป็น ๓ ตามความที่เป็นประธานก่อน คือ

๑. สระสนธิ ต่อสระ

๒. พยัญชนะสนธิ ต่อพยัญชนะ

๓. นิคคหิตสนธิ ต่อนิคคหิต,

สนธิกริโยปกรณ วิธีเป็นอุปการะแก่การทำสนธิ ๘ อย่าง

โลโป ลบ ๑

อาเทโส แปลง ๑

อาคโม ลงตัวอักษรใหม่ ๑

วิกาโร ทำให้ผิดจากของเดิม ๑

ปกติ ปกติ ๑

ทีโฆ ทำให้ยาว ๑

รสส ทำให้สั้น ๑

สญโณโค ซ้อนตัว ๑.

สระสนธิ

ในสระสนธิ ได้สนธิกิริโยปกรรม ๗ ตัว ขาดแต่ สญโณโค อย่างเดียว.

โลปสระสนธิ

โลปสระสนธิ มี ๒ คือ

ลบสระหน้า ๑

ลบสระหลัง ๑.

สระที่สุดของศัพท์หน้า

เรียกสระหน้า

สระหน้าของศัพท์หลัง

เรียกสระเบื้องปลายหรือสระหลัง

เมื่อสระทั้ง ๒ นี้ไม่มีพยัญชนะอื่นคั่นในระหว่าง ลบได้ตัวหนึ่ง ถ้ามีพยัญชนะคั่น
ลบไม่ได้

๑. สระหน้าเป็นรัสสะ สระเบื้องปลาย อยู่หน้าพยัญชนะสังโยคบ้าง
เป็นที่ขะบ้าง ให้ลบสระหน้าอย่างเดียว

๑.๑ สระหน้าเป็นรัสสะ สระเบื้องปลายอยู่หน้าพยัญชนะสังโยค ให้ลบสระ
หน้าอย่างเดียว อุทาหรณ์ ว่า

ยสส - อินุทริยานิ (แยกอักขระเป็น ย อ ส ส อ - อินุ ท ริ อ ย อา นุ อี)
ลบสระหน้า คือ อ ในที่สุดแห่งศัพท์ ยสส เสีย สนธิเป็น **ยสสินุทริยานิ**,

๑.๒ สระหน้าเป็นรัสสะ สระเบื้องปลายเป็นที่ขะ

โนหิ - เอต (แยกอักขระเป็น นุ โห อ หุ อี - เอ ต อ) ลบสระหน้า คือ อ
ที่สุดในศัพท์ โนหิ เสีย สนธิเป็น **โนเขต**,

สเมตุ - आयसुमा (แยกอักขระเป็น ส อ ม เอ ต อุ - อา ย อ ส ม อา) ลบ
สระหน้าคือ อุ ที่สุดแห่งศัพท์ สเมตุ เสีย สนธิเป็น **สเมตายุสมา**.

๓. ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสะมีรูปเสมอกัน คือ เป็น อ หรือ อี หรือ อุ
ทั้ง ๒ ตัว ให้ลบสระตัวหนึ่งแล้ว ทำที่ขะสระที่ไม่ได้ลบ เหมือน อุ. ว่า ตตร-อย
(แยกอักขระเป็น ต อ ต ร อ - อ ย อ) ลบ อ ตัวหนึ่งแล้ว ที่ขะ อ ที่ไม่ได้ลบเป็น อา
เสีย สนธิเป็น **ตตราย** เป็นต้น.

๔. ถ้าสระหน้า เป็นที่ขะ สระเบื้องปลาย เป็นรัสสะ ถ้าลบแล้ว ต้องที่ขะ
สระหลัง เหมือน อุ. ว่า **สทฺธา-อิธ** เป็น **สทฺธิธ** เป็นต้น

๕. ถ้าลบสระสั้นที่มีรูปไม่เสมอกัน ไม่ต้องที่ขะสระสั้นที่ไม่ได้ลบ **กิณฺนุ-อิม**
สนธิเป็น **กิณฺนุมา**.

๖. ถ้าลบสระยาวหรือสระสั้นที่มีรูปเสมอกัน ต้องที่ขะสระสั้นที่ไม่ได้ลบ

๗. ถ้าสระ ๒ ตัวมีรูปไม่เสมอกัน ลบสระเบื้องปลายบ้างก็ได้ อุ. ว่า **จตฺตารอ -**
อิม ลบสระ อี ที่ศัพท์ **อิม** เสีย สนธิเป็น **จตฺตารอเม**, **กิณฺนุ-อิม** ลบสระ อี
ที่ศัพท์ **อิม** เสีย สนธิเป็น **กิณฺนุมา**,

๘. นิคคหิตอยู่หน้าลบสระเบื้องปลายได้บ้าง อุ. ว่า **อภินนฺทุ - อิติ** ลบ อิ สระหลังแล้ว ให้แปลง นิคคหิตที่ **อภินนฺทุ** เป็นที่สุตวรรคของ **ต** คือ **นฺ** สนธิเป็น **อภินนฺทุนฺติ**.

อาเทศสระสนธิ

อาเทโส มี ๒ แปลงสระเบื้องหน้า ๑ แปลงสระเบื้องหลัง ๑.

แปลงสระเบื้องหน้าดังนี้

๑. ถ้า **อิ** อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง **อิ** เป็น **เอ** ตัวหน้าเป็น **ย** ถ้าพยัญชนะซ้อนกัน ๓ ตัวลบพยัญชนะที่มีรูปเสมอกันเสียตัวหนึ่ง

อุ. ว่า **ปฏิสณฺจารวฺตฺติ** (แปลง **อิ** ที่ **ติ** เป็น **ย**) - **อสฺส** สนธิเป็น **ปฏิสณฺจารวฺตฺยสฺส**.

อคฺคิ (แปลง **อิ** ที่ **คิ** เป็น **ย**) - **อาคาร** สนธิเป็น **อคฺยาคาร**.

๒. ถ้า **เอ** อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง **อิ** เป็น **เอ** ตัวหน้าเป็น **ย** ถ้าพยัญชนะซ้อนกัน ๓ ตัวลบพยัญชนะที่มีรูปเสมอกันเสียตัวหนึ่ง

อุ. ว่า เต (แปลง เอ ที่ เต เป็น ย) - อสฺส สนิธิเป็น ตยสฺส

เม (แปลง เอ ที่ เม เป็น ย) - อย (ที่ชะหลัง คือ อ เป็น อา)

เป็น มยาย ได้ในคำว่า อธิคโต โข มยาย ทมโม.

เต - อห แปลง เอ ที่ เต เป็น ย ที่ชะสระหลัง คือ อ เป็น อา

สนธิเป็น ตยหา ได้ในคำว่า ตยหา เอว วเทยย,

๓. ถ้า โอ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง โอ ตัวหน้าเป็น ว
ถ้าพยัญชนะซ้อนกัน ๓ ตัวลบพยัญชนะที่มีรูปเสมอกันเสียตัวหนึ่ง

อุ. ว่า อถโข-อสฺส เป็น อถขวสฺส

๔. ถ้า อุ อยู่หน้า มีสระอยู่เบื้องหลัง แปลง โอ ตัวหน้าเป็น ว ถ้า
พยัญชนะซ้อนกัน ๓ ตัวลบพยัญชนะที่มีรูปเสมอกันเสียตัวหนึ่ง

อุ. ว่า พหุ-อาพาโร เป็น พหฺวาพาโร, จกฺขุ-อาปาถ เป็น จกฺขฺวาปาถ.

แปลงสระเบื้องปลาย

ถ้ามีสระอยู่ข้างหน้า แปลง เอ ตัวหน้าแห่ง เอว ศัพท์อันตั้งอยู่เบื้องปลายเป็น
ริ ได้บ้าง แล้วรัสสระสระเบื้องหน้าให้สั้น

อุ. ว่า ยถา-เอว เป็น ยถริว.

อาคมสระสนธิ

อาคม ลงตัวอักษรใหม่ดังนี้

๑. ถ้าสระ โอ อยู่หน้า พยัญชนะอยู่หลัง ลบ โอ เสีย แล้วลง อ อาคมได้บ้าง

อุ. ว่า โส - สีสวา ลบ โอ แล้วลง อ อาคม คือลบ โอ ที่ โส เหลือ ส
แล้ว ลง อ อาคม เป็น ส ต่อเป็น สีสวา,

โส - ปณฺญา ลบ โอ แล้วลง อ อาคม คือลบ โอ ที่ โส เหลือ ส
แล้ว ลง อ อาคม เป็น ส ต่อเป็น สปณฺญา,

เอโส - ธมฺโม ลบ โอ ที่ โส เป็น ส แล้วลง อ อาคม ต่อเป็น
เอสธมฺโม

๒. พยัญชนะอยู่เบื้องปลายลง โอ อาคมได้บ้าง

อุ. ว่า พร-สทสฺส ลบ อ ที่สุดแห่ง พร ศัพท์ แล้วลง โอ อาคม
สนธิเป็น ปโรสทสฺส,

สรท-สท ลบ อ ที่สุดแห่ง สรท ศัพท์แล้วลง โอ อาคม สนธิ
เป็น สรโทสท.

วិการสระสนธิ

วิกาโร เป็น ๒ คือ วิการในเบื้องต้น ๑ วิการในเบื้องปลาย ๑

๑. วิกิการในเบื้องตันตั้งนี้ เมื่อลบสระเบื้องปลายแล้ว เอาสระเบื้องหน้า คือ อิ เป็น เอ เอา อุ เป็น โอ

อุ. ว่า มุณี (แปลง อิ เป็น เอ) - อาลโย (ลบ อา) สนธิเป็น มุเนลโย,
สุ (วิกิการ อุ เป็น โอ) - อตถิ (ลบ อ สระหลัง) สนธิเป็น โสตถิ,

๒. วิกิการในเบื้องหลัง ก็มีวิธีเหมือนวิกิการในเบื้องหน้า เป็นแต่ลบสระหน้า วิกิการ สระหลังเท่านั้น

อุ. ว่า มาลุต (ลบ อ) - อิริต (วิกิการ อิ สระหลังเป็น เอ) สนธิเป็น มาลุตอิริต,

พนุรุสุส (ลบ อ) - อิว (วิกิการ อิ เป็น เอ) สนธิเป็น พนุรุสุเสว,

น (ลบ อ) - อุเปติ (วิกิการ อุ เป็น โอ) สนธิเป็น โนเปติ,

อุทก (ลบนิคคหิตด้วยโลปสนธิ) - อุมิกชาติ (วิกิการ อุ เป็น โอ)

สนธิเป็น อุทโกมิกชาติ.

ข้อควรจำวิกิการ ให้วิกิการ อุ เป็น โอ

ให้วิกิการ อิ เป็น เอ

ปกติสระสนธิ

ปกติสระนั้น ไม่มีวิเศษอันใด เป็นแต่เมื่อสระเรียงกันอยู่ ๒ ตัว ควรจะทำเป็นสระสนธิอย่างหนึ่งอย่างใดได้ แต่หาทำไม่ คงรูปไว้เป็นปรกติอย่างเดิมเท่านั้น

อุ. ว่า โโก-อิม ก็คง เป็น โกอิม.

ที่ขะสระสนธิ

ที่ขะ เป็น ๒ คือ ที่ขะสระหน้าอย่าง ๑ ที่ขะสระหลัง อย่าง ๑

๑. ที่ขะสระ

๑. เมื่อลบสระหลังแล้วที่ขะสระหน้าได้บ้าง

อุ. ว่า กีสุ (ที่ขะ อุ ที่ สุ เป็น อุ) - อิธ (ลบ อิ สระหลัง) สนธิ เป็น กีสุธ

กีสุธ (ที่ขะ อ ที่ ธ เป็น อา) - อิติ (ลบ อิ สระหลัง) สนธิเป็น กีสุธาติ

สาธ (ที่ขะ อุ ที่ ธ เป็น อุ) - อิติ (ลบ อิ สระหลัง) สนธิเป็น สาธูติ

๒. พยัญชนะอยู่หลังที่ขะสระหน้า ได้บ้าง อุ. ว่า มุณี-จเร สนธิเป็น มุณีจเร,

๓. ที่ขะสระเบื่องปลายก็อย่างเดียวกัน ผิดกันแต่ลบสระหน้า ที่ขะสระหลัง ดังนี้

สทฐา (ลบสระหน้าคือ อา) - อิธ (ที่ขะสระหลังคือ อิ เป็น อี) สนธิเป็น

สทฐีธ,

จ (ลบสระหน้า คือ อ) - อุภย (ที่ขะสระหลัง คือ อุ เป็น อุ) สนธิเป็น

จูภย.

รัสสระสนธิ

รส นั้น ดังนี้ ถ้าพยัญชนะกิติ เอ แห่ง เอว ศัพท์ กิติ อยู่เบื้องหลัง รัสสระ
สระข้างหน้าให้มีเสียงสั้นได้บ้าง

อุ. ว่า โภวาที (รัสสระ สระหน้า คือ อี เป็น อิ) - นาม สนธิเป็น โภวาทินาม,

พยัญชนะสนธิ

ในพยัญชนะสนธิ ได้สนธิกิริโยปกรรม ๕ คือ

โลโป ๑ อาเทโส ๑ อากโม ๑ ปกติ ๑ สณโณโค ๑.

โลปพยัญชนะสนธิ

เมื่อลบสระเบื้องปลาย ที่มีนิคหิตอยู่หน้าแล้ว ถ้าพยัญชนะซ้อนเรียงกัน ๒ ตัว
ลบเสียตัวหนึ่ง อุ. ว่า เอว - อสส เป็น เอวส ได้ในคำว่า เอวส เต อาสวา,

เอ ว อ - อ (ลบสระหลัง) สส

จาก อสส เป็น สส

เอว + สส มีพยัญชนะซ้อนกัน คือ กับ ส ลบ ออกตัวหนึ่ง คือ ลบ ส

ต่อเป็น เอวส

ปุปผ - อสสา เป็น ปุปผสา.

ปุป ผ อ + อ (ลบสระหลัง) ส ส อา

จาก อสสา เป็น สสา

ปุปผ + สสา มีพยัญชนะซ้อนกัน คือ กับ ส ลบ ออกตัวหนึ่ง คือ ลบ ส

ต่อเป็น ปุပ္ผสา.

อาเทศพยัญชนะสนธิ

๑. ถ้าสระอยู่หลัง แปลง ตี ที่ท่านทำเป็น ตย แล้วให้เป็น จจ

อุ. ว่า อิติ-เอว เป็น อิจฺเจว.

ปติ-อุตฺตริตฺวา เป็น ปจฺจตุตฺตริตฺวา เป็นต้น

แปลง ฐ เป็น ท ได้บ้าง อุ. ว่า เอก-อิฐ-อห เป็น เอกมิทาท

แปลง ฐ เป็น ท ได้บ้าง อุ. ว่า สาธฺ-ทสฺสน เป็น สาหฺทสฺสน.

แปลง ท เป็น ต อุ. ว่า สฺศฺโท เป็น สฺศฺโต.

แปลง ต เป็น ฏ อุ. ว่า ทฺกฺกต เป็น ทฺกฺกฏ.

แปลง ต เป็น ฑ อุ. ว่า คฺนฺตพฺโพ เป็น คฺนฺตพฺโपो

แปลง ต เป็น ตฺร อุ. ว่า อตฺตฺโซ เป็น อตฺรฺโซ.

แปลง ค เป็น ก อุ. ว่า กฺลฺปฺโค เป็น กฺลฺปฺโก.

แปลง ร เป็น ล อุ. ว่า มหฺสาโร เป็น มหฺสาโล.

แปลง ย เป็น ช อุ. ว่า คฺวโย เป็น คฺวโซ.

แปลง ว เป็น พ อ. ว่า กุวโต เป็น กุพพโต.

แปลง ย เป็น ก อ. ว่า สย เป็น สก.

แปลง ช เป็น ย อ. ว่า นิช เป็น นีย.

แปลง ต เป็น ก อ. ว่า นียโต เป็น นียโก.

แปลง ต เป็น จ อ. ว่า ภาโต เป็น ภาจโจ.

แปลง ป เป็น ผ อ. ว่า นิปปตติ เป็น นิปผตติ.

แปลง อภี เป็น อพภ อ. ว่า อภี-อุกคจจติ เป็น อพภุกคจจติ,

แปลง อธิ เป็น อชฌ อ. ว่า อธิ-โอกาโส เป็น อชโฌกาโส, อธิ-อคมา เป็น อชฌคมา,

แปลง อว เป็น โอ อ. ว่า อว - นทธา เป็น โอนทธา.

อาคมพยัญชนะสนธิ

พยัญชนะอาคม ๘ ตัว ย ว ม ท น ต ร พ นี้ ถ้าสระอยู่เบื้องหลัง ลงได้
บ้าง ดังนี้

ย อาคม ยถา-อิท เป็น ยถายิท,

ว อาคม อ-ทิกขติ เป็น วุทิกขติ,

ม อาคม ครุ-เอสสติ เป็น ครุเมสสติ,

ท อาคม อตต-อตโธ เป็น อตตทตโธ,

น อาคม อิโต-อายติ เป็น อิโตนายติ,

ต อาคม ตสมา-อิท เป็น ตสมาติท,

ร อาคม สพฺภิ-เอา เป็น สพฺภิเรว,

พ อาคม ฉ-อายตน เป็น ฉพายตน,

ในสัททนีติ ว่า ลง ห อาคมก็ได้ อุทาหรณ์ ว่า สุ-อุชु เป็น สุหุชุ, สุ-อุจฺจิต
เป็น สุหุจฺจิต.

ปกติพยัญชนะสนธิ

ปกติพยัญชนะนั้นก็ไม่มีวิเศษอันใด คงรูปไว้ตามปกติเดิม เหมือนคำว่า สาธู ก็ไม่
แปลงเป็น สาहु คงรูป สาธู ไว้เป็นต้นเท่านั้น.

สุ กริ สุกริ

ทุ กริ ทุกริ

สุ ลโภา สุลโภา

ทุ ลโภา ทุลลโภา

สัญญะคพยัญชนะสนธิ

สญโณโค มี ๒ คือ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกันอย่าง ๑ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูป
ไม่เหมือนกันอย่าง ๑

ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน

อุ. ว่า อธิ-ปโมทติ เป็น อธิปโมทติ,

จาทุ-ทสี่ เป็น จาทุทสี่.

อุ. เอออักขระที่ ๑ ซ้อนหน้าอักขระที่ ๒ เอออักขระที่ ๓ ซ้อนหน้าอักขระที่ ๔ ดังนี้ จตุตถาริ-จณานนิ เป็น จตุตถาริฏฺจณานนิ, เอโสว จ-ณานผลเ เป็น เอโสวจชณานผลเ.

นคคหิตสนธิ

นคคหิตสนธิ ได้สนธิกิริโยปกรรม ๔ คือ โลโป ๑ อาเทโส ๑ อากโม ๑ ปกติ ๑.

โlobนคคหิตสนธิ

เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตซึ่งอยู่หน้าบ้างก็ได้

มี อ. ว่า ตาส - อห เป็น ตาสาห ได้ในคำว่า ตาสาห สนติเก
พรหมจரிய จริสสามิ,

วิทูน - อคค เป็น วิทูนคค,

อริยสจจาน - ทสสน เป็น อริยสจจานทสสน,

พุทธาน-สาสน เป็น พุทธานสาสน.

อาเทศนคคหิตสนธิ

๑. เมื่อมีพยัญชนะอยู่หลัง นิคคหิต อยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะ
สุตวรรคได้ทั้ง ๕ ตามสมควรแก่พยัญชนะวรรคที่อยู่เบื้องหลังดังนี้

เป็น ง อ. ว่า เอว-โซ เป็น เอวงโซ.

เป็น ณ อ. ว่า ฌมม-จเร เป็น ฌมมณจเร

เป็น ณ อ. ว่า ส-จิติ เป็น สณจิติ

เป็น น อ. ว่า ต-นิพพุต เป็น ตนุนิพพต.

เป็น ม อ. ว่า จิร-ปวาสี เป็น จิรมปวาสี.

๒. ถ้า เอ และ ห อยู่เบื้องหลัง แปลงนิคคหิตเป็น ณ ดังนี้

ปจจตุต-เอาว เป็น ปจจตุตตญเณว,
ต-เอาว เป็น ตญเณว,
เอาว-หิ เป็น เอาวญหิ,
ต-หิ เป็น ตญหิ.

๓. ถ้า ย อยู่เบื้องหลัง แปลงนิคคหิต กับ ย เป็น ญณ ดังนี้

สโยโค เป็น สญโยโค ในสัททนีติว่า

๔. ถ้า ล อยู่เบื้องปลาย แปลง นิคคหิตเป็น ล

อุทาหรณ์ ปุ-ลึงค เป็น ปุลึงค,

ส-ลกขณา เป็น สลุลกขณา เป็นต้น,

๕. ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิคคหิตเป็น ม และ ท ดังนี้

ต-อห เป็น ตมห ,

เอต-อไวจ เป็น เอตทไวจ.

นิคคหิตอาคม

เมื่อสระก็ดี พยัญชนะก็ดี อยู่เบื้องหลัง ลงนิคคหิตได้บ้าง

อุ. ว่า จกขุ-อุทปาติ เป็น จกขุ - อุทปาติ,

อว-สิโร เป็น อวสิโร เป็นต้น.

ปกตินิคคหิต

ปกติคนคหิตนั้น ก็ไม่วิเศษอันใด ปกติไว้ตามรูปเดิม เหมือนคำว่า ฌมม จเร ก็
คงไว้ตามเดิม ไม่อาเทศนคคหิตเป็น ถ ให้เป็นฌมมญจเร เป็นต้น เท่านั้น.